

Exkurze z Hané až na Makču Pikču

Field trip from the Haná Lowland to the Makču Pikču Arboretum

FRANTIŠEK LAMLA & MICHAL HRONEŠ

*Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta, Katedra botaniky,
Šlechtitelů 27, CZ-783 71 Olomouc-Holice; e-mail: frantisek.lamla01@upol.cz, michal.hrones@upol.cz*

Abstract: A field trip to beech forests, meadows and pastures on limestone between the villages of Paseka and Sovinec (C Moravia, Czech Republic) took place on May 27, 2023. The trip extended from Sanatorium settlement of Paseka village, around the Makču Pikču Arboretum to Sovinec village and back. A total of 173 vascular plant taxa were recorded during the trip. Among the most notable finds were *Asplenium scolopendrium*, *Cephalanthera longifolia*, *Epipactis* cf. *leutei*, *Fumaria rostellata*, *Orchis mascula* subsp. *speciosa* and *Stachys alpina*.

Keywords: central Moravia, beech forests, floristic data, limestone, meadows, vascular plants

Taxonomické pojetí a nomenklatura: Kaplan et al. (2019)

Čtvrtá exkurze Moravskoslezské pobočky ČBS v roce 2023 proběhla v sobotu 27. května. Exkurzi vedli olomoučtí botanici František Lamla a Michal Hroneš, a účastnilo se jí 19 zájemců z řad odborné i laické veřejnosti. Exkurzní trasa vedla z Paseky, Sanatoria po svazích Čihadla a Vápenného vrchu do Sovince, a poté po svazích vrchu Výhledy zpět k Sanatoriu. V jejím průběhu bylo zapsáno 173 taxonů cévnatých rostlin.

Na západním okraji Nízkého Jeseníku, mezi obcemi Paseka a Sovinec, se nachází pro tuto oblast neobvyklá výspa prvohorních vápenců. Během poslední exkurze do této oblasti, vedené v rámci floristického kurzu v Litovli v roce 2015, bylo nalezeno hned několik vzácnějších druhů (Dančák et al. 2021), jejichž výskyt jsme chtěli ověřit, jarní termín exkurze však sliboval i možnost nových objevů.

Exkurze byla zahájena na autobusové zastávce Paseka, Sanatorium. Po krátkém úvodu na téma květeny území, v němž se budeme pohybovat, už následoval přesun k opuštěnému lůmku na úpatí svahu, kde jsme začali s demonstrací prvních rostlin. Floristicky zajímavější byly především světlé lesy nad jeho jihovýchodní hranou, kde jsme mimo běžných hájových rostlin zaznamenali také výskyt několika vzácnějších druhů typických pro lesy na vápnitých substrátech. Za zmínku stojí například samorostlík klasnatý (*Actaea spicata*), lýkovec jedovatý (*Daphne mezereum*), nebo některé běžnější druhy lesních vstavačovitých, jako hlístník hnízdák (*Neottia nidus-avis*; obr. 1), kruštík široolistý (*Epipactis helleborine*), okrotice dlouholistá (*Cephalanthera longifolia*) a o. bílá (*C. damasonium*). Mezi okroticemi jsme také našli jednu, která byla s největší pravděpodobností vzácným křížencem obou výše jmenovaných druhů, známým pod vědeckým jménem *Cephalanthera ×schulzei* E. G. Camus (obr. 2). Správnost určení by bylo vhodné ověřit laboratorně pomocí metody počítání chromosomů, jelikož by se

Obr. 1. Hlístník hnízdák (*Neottia nidus-avis*). – Obr. 2. Okrotice nesoucí znaky jak o. dlouho-listé, tak o. bílé, nejspíš jejich vzácný kříženec (*Cephalanthera xschulzei*). – Foto V. Valová (1), F. Lamla (2)

mohlo jednat o první potvrzený výskyt tohoto křížence na českém území. Další pozoruhodný nález na sebe také nenechal dlouho čekat, jen několik metrů od inkriminované okrotice objevila studentka Univerzity Palackého Klára Tomková mezi vápencovými skalkami a kořeny stromů mladou rostlinu jeleního jazyku celolistého (*Asplenium scolopendrium*; obr. 3). O jeho původu na této lokalitě můžeme pouze spekulovat, nelze však vyloučit ani spontánní výskyt, zvláště vzhledem k výskytu několika dalších vzácnějších vápnomilných druhů v okolí. Po vydařeném začátku exkurze jsme se dál vydali listnatými lesy úbočí Nížkého Jeseníku k druhému opuštěnému lomu, v jehož blízkosti je znám výskyt velice vzácného kruštíku podhorského (*Epipactis leutei*; Dančák et al. 2021). Během přesunu jsme již žádné další vzácnější druhy nezaznamenali, zajímavé však bylo střídání bazického a kyselého geologického podloží, které se silně projevovalo na pestrosti bylinného patra. Když jsme konečně dorazili k druhému opuštěnému lomu, čekalo nás nemilé zjištění. Značná plocha bukového lesa u jeho severního okraje, která ještě nedávno hostila pestré společenstvo květnatých bučin, byla odtěžena a velká část lokality silně ohroženého kruštíku podhorského tak byla na mnoho budoucích let zničena. V našich lesích je bohužel příroda téměř vždy až na druhém místě. I přesto jsme v okolí lomu našli několik nekvetoucích kruštíků, které zřejmě patřily ke zmiňovanému

Obr. 3. Překvapivý nález jeleního jazyku celolistého (*Asplenium scolopendrium*) mezi vápencovými skalkami nad Sanatoriem. – Foto A. Uvírová

druhu, stejně jako množství okrotic bílých. Na horní hraně lomu, kde jsme posvačili, se zachovalo společenstvo světlých lesů s konvalinkou vonnou (*Convallaria majalis*), pryšcem chvojkou (*Euphorbia cyparissias*) a zběhovcem lesním (*Ajuga genevensis*).

Po obědě jsme vyrazili směrem k hradu Sovinec. Nezajímala nás však ani tolik tato bezesporu impozantní stavba, jako mezofilní louky, které ji obklopují. Ty se nám také hned po několika minutách za návštěvu odvděčily. Mezi běžnými mezofilními druhy se vyjímal dvě statné rostliny vstavače mužského znamenaného (*Orchis mascula* subsp. *speciosa*; obr. 4), jehož nejbližší výskyt byl zaznamenán až v mnoho kilometrů vzdáleném údolí říčky Huntavy, a to před již více než třiceti lety (1989 leg. Z. Hradílek, OLM). Povzbuzeni tímto nálezem jsme pokračovali dál směrem k hradu, cestou už jsme však potkávali pouze běžnější luční druhy, z nichž za zmínku stojí například lomikámen zrnatý (*Saxifraga granulata*; obr. 5) a kokrhel menší (*Rhinanthus minor*). V malé výšce obklopující hradní vrch jsme na zídkách zaznamenali výskyt několika apofytů. Následně si většina účastníků zpríjemnila exkurzi točenou zmrzlinou, která nás posílila na návrat směrem k zastávce u paseckého sanatoria. Trasa nás vedla loukami severovýchodně od silnice spojující Paseku se Sovincem. V blízkosti hradu byly ještě louky poměrně druhově bohaté, potěšil nás například místy hojný výskyt bradáčku vejčitého (*Listera ovata*), postupně však začaly převládat druhově chudší porosty, jejichž degra-

Obr. 4. Výskyt vstavače mužského znameného (*Orchis mascula* subsp. *speciosa*) byl v regionu potvrzen po více než 30 letech. – Obr. 5. Lomikámen zrnatý (*Saxifraga granulata*). – Foto F. Lamla

daci pravděpodobně zapříčinilo intenzivní hnojení v minulém století. Přesto se nám u luční cesty nedaleko příznačně pojmenovaného kopce „Výhledy“ poštěstilo nalézt zeměděm zobánkatý (*Fumaria rostellata*), druh, jehož výskyt jsme zde ověřili osm let po zmiňované exkurzi ČBS (Dančák et al. 2021). Na vlhčí louce pod elektrickým vedením rostlo několik jedinců snědku (*Ornithogalum* cf. *kochii*), které se nám však nepodařilo přesněji určit. Závěrem jsme ještě ověřili výskyt čistce alpínského (*Stachys alpina*) na kraji silnice u arboreta Makču Pikču. Tam si také po skončení exkurze někteří účastníci vyrazili zpestřit své botanické zážitky cizokrajnými druhy rostlin a naplno využít krásného jarního počasí, kterého nám bylo po celý den dopřáno.

Použité zdroje

- Dančák M., Tkáčiková J., Grulich V., Hlisnikovský D., Hoffmann A., Chrtek J., Lepší M., Lustyk P., Petřík P., Prančl J. & Štěpánek J. (2021): Výsledky floristického kurzu České botanické společnosti v Litovli (12.–18. července 2015). – Zprávy České botanické společnosti 56: 249–300.
- Kaplan Z., Danihelka J., Chrtek J. jun., Kirschner J., Kubát K., Štech M. & Štěpánek J. [eds] (2019): Klíč ke květeně České republiky. Ed. 2. – Academia, Praha.

Příloha č. 1 – Seznam nalezených taxonů

(sestavili M. Hroneš a F. Lamla)

Nálezy označené (OL) jsou dokladovány v herbáři Katedry botaniky Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

Seznam lokalit

75. Jesenické podhůří, 6169c, Paseka (distr. Olomouc): Sanatorium, intravilán mezi autobusovou zastávkou a hřištěm, 49°48'39,9"N, 17°13'18,2"E – 49°48'39,4"N, 17°13'22,7"E, 345–355 m n. m.
75. Jesenické podhůří, 6169c, Paseka (distr. Olomouc): Sanatorium, bučiny a dubohabřiny na vápenci na západních svazích Čihadla, 49°48'38,1"N, 17°13'23,6"E – 49°48'46,8"N, 17°13'38,8"E, 360–420 m n. m.
75. Jesenické podhůří, 6169c, Paseka (distr. Olomouc): Sanatorium, bučiny na vápenci v okolí opuštěného lomu a hrany lomu SV od arboreta Makču Pikču, 49°49'04,0"N, 17°13'30,2"E – 49°49'09,8"N, 17°13'31,7"E, 430–450 m n. m.
75. Jesenické podhůří, 6169c, Paseka (distr. Olomouc): opuštěná lesní cesta a paseky v bučinách v serpentýně silnice do Karlova SV od arboreta Makču Pikču, 49°49'10,6"N, 17°13'40,1"E – 49°49'17,5"N, 17°13'53,4"E, 475–510 m n. m.
75. Jesenické podhůří, 6169c, Paseka (distr. Olomouc): paseky a bučiny na jihozápadním a západním svahu kóty 612 S od silnice do Karlova, 49°49'22,4"N, 17°13'57,2"E – 49°49'30,8"N, 17°14'02,6"E, 510–560 m n. m.
75. Jesenické podhůří, 6169c, Jiříkov (distr. Bruntál): ovsíkové louky, pastviny a trvalé travní porosty na severozápadně orientovaných svazích nad silnicí Paseka–Sovinec, 49°49'31,8"N, 17°14'00,9"E – 49°49'46,8"N, 17°14'32,4"E, 545–585 m n. m.
75. Jesenické podhůří, 6169c, Jiříkov (distr. Bruntál): Sovinec, lesní porosty podél červeně značené turistické stezky J od obce, 49°49'48,9"N, 17°14'31,8"E – 49°50'05,5"N, 17°14'47,4"E, 480–575 m n. m.
75. Jesenické podhůří, 6169c, Jiříkov (distr. Bruntál): Sovinec, intravilán obce, 49°50'13,5"N, 17°14'48,9"E – 49°50'09,2"N, 17°14'36,3"E, 435–485 m n. m.
75. Jesenické podhůří, 6169c, Jiříkov (distr. Bruntál): Sovinec, ovsíkové louky, pastviny a okraje lesů J od obce, vlevo od silnice Paseka–Sovinec, 49°50'08,6"N, 17°14'34,3"E – 49°49'54,2"N, 17°14'02,9"E, 435–500 m n. m.
75. Jesenické podhůří, 6169c, Jiříkov (distr. Bruntál): Sovinec, ovsíkové louky, pastviny a okraje lesů J od vrchu Výhledy, vlevo od silnice Paseka–Sovinec, 49°49'52,7"N, 17°13'52,4"E – 49°49'15,2"N, 17°13'23,4"E, 390–515 m n. m.
75. Jesenické podhůří, 6169c, Paseka (distr. Bruntál): příkop silnice Paseka–Sovinec S od arboreta Makču Pikču, 49°49'09,4"N, 17°13'22,3"E, 385 m n. m.

cévnaté rostliny

Acer pseudoplatanus: 2; *Actaea spicata*: 2, 3; *Agrimonia eupatoria*: 10; *Ajuga genevensis*: 1, 3, 6; *Anemone nemorosa*: 7; *Angelica sylvestris*: 9; *Anthemis arvensis*: 9; *Anthoxanthum odoratum*: 5; *Aquilegia vulgaris* (NT/C3): 8 (cult.); *Arabidopsis thaliana*: 6; *Arabis glabra*: 6; *Arenaria serpyllifolia*: 10; *Armoracia rusticana*: 6; *Arrhenatherum elatius*: 1; *Asarum europaeum*: 2; *Asplenium ruta-muraria*: 8; *A. scolopendrium* (VU/C1): 2; *A. trichomanes*: 2, 8; *Astragalus glycyphyllos*: 2; *Atropa bella-donna*: 5; *Aurinia saxatilis* (NT/C4a): 8; *Barbarea vulgaris*: 6; *Brachypodium sylvaticum*: 1; *Briza media*: 6; *Bromus benekenii*: 2, 3;

Campanula patula: 9; *C. persicifolia*: 2; *C. trachelium*: 6; *Cardamine flexuosa*: 7; *C. impatiens*: 3; *Carex digitata*: 2; *C. pallescens*: 9; *C. spicata*: 2; *C. sylvatica*: 2; *Carlina acaulis*: 9; *Carpinus betulus*: 2; *Cephalanthera damasonium* (NT/C4a): 2, 3; *C. longifolia* (NT/C3): 2, 3; *C. cf. ×schulzei*: 2; *Cerastium arvense*: 6; *Cirsium rivulare*: 9; *Convallaria majalis*: 2, 3; *Corylus avellana*: 7; *Cruciata laevipes*: 1, 9; *C. verna*: 6; *Cymbalaria muralis*: 8; *Cystopteris fragilis*: 7, 8; *Daphne mezereum*: 2, 4; *Dentaria bulbifera*: 4; *Dianthus deltoides*: 9; *Dryopteris filix-mas*: 2; *Epipactis cf. leutei* (EN/C2): 3; *E. helleborine*: 2; *Erigeron acris*: 9; *E. annuus*: 10; *Euonymus europaeus*: 3; *Euphorbia cyparissias*: 3, 6; *E. dulcis*: 3; *E. esula*: 6; *Fagus sylvatica*: 2; *Festuca altissima*: 2; *F. rubra*: 9; *Fragaria moschata*: 6; *F. vesca*: 3; *F. viridis*: 10; *Fumaria rostellata* (NT/C3): 10; *Galeobdolon montanum*: 2; *Galium boreale* (LC/C4a): 10; *G. odoratum*: 2; *G. pumilum*: 10; *Geranium phaeum*: 7; *G. robertianum*: 3; *Gnaphalium sylvaticum*: 5; *Hedera helix*: 2; *Helictotrichon pubescens*: 9; *Hieracium murorum*: 2; *Holcus lanatus*: 6; *Hylotelephium maximum*: 10; *Hypericum maculatum*: 9; *H. perforatum*: 10; *Impatiens parviflora*: 2; *Inula conyzae*: 3; *Knautia arvensis*: 6; *Knautia ×posoniensis*: 10; *Larix decidua*: 2; *Lathraea squamaria*: 2; *Lathyrus pratensis*: 6; *L. vernus*: 2, 3; *Leucanthemum ircutianum*: 9; *Listera ovata* (LC/C4a): 9; *Lonicera xylosteum*: 2; *Lotus corniculatus*: 9; *Luzula campestris*: 6; *L. luzuloides*: 2; *L. multiflora*: 6; *L. pallescens*: 5; *Lychnis flos-cuculi*: 6; *Lysimachia nummularia*: 1; *L. punctata*: 8; *L. vulgaris*: 9; *Maianthemum bifolium*: 2; *Malva moschata*: 10; *Melica nutans*: 2; *M. uniflora*: 3; *Mercurialis perennis*: 2; *Moehringia trinervia*: 3; *Myosotis arvensis*: 6; *M. ramosissima*: 6; *M. sylvatica*: 1, 7; *Neottia nidus-avis* (NT/C4a): 2, 3; *Orchis mascula* subsp. *speciosa* (EN/C2): 6; *Origanum vulgare*: 9; *Ornithogalum cf. kochii*: 10; *Paris quadrifolia*: 4; *Phyteuma spicatum*: 7; *Pilosella officinarum*: 9; *Pinus sylvestris*: 2; *Plantago media*: 6; *Poa compressa*: 8; *P. nemoralis*: 2; *Polygonatum multiflorum*: 2; *P. verticillatum*: 4; *Polypodium vulgare*: 2, 7; *Polystichum aculeatum* (NT/C4a): 4; *Potentilla anserina*: 10; *P. argentea*: 6; *P. heptaphylla*: 10; *Primula veris* (LC/C4a): 6, 9; *Prunus avium*: 2; *Pulmonaria obscura*: 2; *Ranunculus auricomus* agg.: 9; *R. polyanthemos*: 6, 10; *Rhamnus cathartica*: 3; *Rhinanthus minor*: 6, 9; *Ribes uva-crispa*: 7; *Rumex acetosella*: 9; *Sambucus ebulus*: 1; *S. racemosa*: 7; *Sanguisorba minor*: 10; *Sanicula europaea*: 2, 3; *Saxifraga granulata*: 6, 9; *Scleranthus annuus*: 10; *Scrophularia nodosa*: 4; *Securigera varia*: 10; *Senecio jacobaea*: 9; *Silene nutans*: 9, 10; *Solidago canadensis*: 10; *Spergularia rubra*: 8; *Stachys alpina* (NT/C3): 11; *Stellaria alsine*: 5; *S. nemorum*: 5; *Tanacetum vulgare*: 6; *Thymus pulegioides*: 9; *Tilia cordata*: 2; *T. platyphyllos*: 7; *Tragopogon orientalis*: 6; *Trifolium campestre*: 10; *T. dubium*: 6; *Trisetum flavescens*: 6; *Verbascum nigrum*: 3; *Veronica arvensis*: 6; *V. chamaedrys*: 2; *V. montana* (LC/C4a): 4; *V. officinalis*: 3; *V. serpyllifolia*: 6; *Vicia dumetorum* (LC/C4a): 3; *V. sativa*: 10; *V. tetrasperma*: 10; *Viola arvensis*: 3, 6; *V. canina*: 6, 9; *V. reichenbachiana*: 2; *V. ×porphyrea*: 2 (OL); *Viscaria vulgaris*: 9.